
ПРОДЪЛЖАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВ ЕВРОПЕЙСКИ ПАЗАР НА ТРУДА

проф. д-р Мария Нейчева
Бургаски свободен университет

Резюме. Последните данни показват, че в Европа степента на образователни несъответствия достига 22% през 2022г. В някои страни като Испания и Гърция тя е над 30%. Свръхквалифицираният трудов ресурс създава проблеми за устойчивостта на пазара на труда и икономическия растеж предвид негативните последици върху индивида, заплащането на труда и публичните финанси. Едно от решенията е продължаващото образование и обучение на работната сила. В тази връзка изследването търси зависимост между участието в продължаващо обучение на населението и нормата на свръхквалификация в страните от Европейския съюз. За целта се прилага корелационен анализ и непараметрично тестване. Резултатите от двата метода са съпоставими, като показват, че страните с по-активно участие във формите на формално и неформално обучение регистрират по-ниска норма на свръхквалифицираност за работната сила със средно образование.

Ключови думи: продължаващо образование и обучение; квалификационни несъответствия; свръхобразование; непараметрично тестване

JEL: J21; J24; M53

Продължаващото образование и обучение има широко влияние в различни аспекти на икономическия и социален живот. Инвестициите в учене през целия живот са предпоставка за повишаване на иновационния капацитет на страната (Kruger and Kumar, 2004) и противодействие на нарастващите квалификационни несъответствия на европейския пазар на труда (European Investment Bank, 2018). Отчитайки ползите от продължаващото образование и обучение (ПОО), европейската политика го поставя между приоритетните теми в сферата на образованието. Това се доказва и от целевата стойност относно участието на възрастни, като се препоръчва норма от поне 47% през 12-те месеца преди изследването, която да бъде достигната до 2025г. (ЕС, 2021).

От друга страна, последните данни сочат, че средно около 22% от заетите между 25 и 64г. са свръхквалифицирани т.е. работят на позиции, изискващи по-ниска от придобитата образователна степен. Този дял достига 36% в Испания, а за България е съпоставим с това средно равнище (Eurostat, 2023). В 19 страни членки в ЕС при жените се отчита по-висока свръхобразование, като най-значителни са разликите по пол в Малта, Кипър,

Италия и Словакия. По-високата образованост може да има негативни ефекти върху личността и, в следствие, производителността на труда. Работниците, притежаващи по-високи от изискваните умения, не биха били напълно удовлетворени от заетостта си, което може да засегне производителността им. Също така, намаляващото удовлетворение от работата може да доведе до по-високо текучество на кадрите, влошавайки фирменото представяне и резултати. Доказателства за такива ефекти се дават от Battu и др. (1999), Verhaest и Omeu (2009). Според McGowan and Andrews (2015) ако по-ниско ефективни компании наемат свръхквалифициран труд, това би влошило разпределителната ефективност и оттам потенциала за растеж на икономиката. От своя страна Verdugo и Verdugo (1989) извеждат негативен ефект върху заплащането за хората, които притежават по-висока от средната за даден вид заетост образователна степен. Hartog (2000) посочва, че нормата на възвращаемост за свръхобразованите е положителна, като цяло, но по-ниска от тази за хората, които работят на позиции, изискващи придобитата от тях образователна степен.

Един от начините да се реши нарастващият проблем със свръхобразоваността и последващите неблагоприятни ефекти и заплахи за устойчивостта на европейския пазар на труда е чрез учене през целия живот. В тази връзка целта на това изследване е да тества наличието на зависимост между участието на трудовия ресурс в продължаващото образование и обучение и нормата на несъответствия между образование и работа (*education-job mismatch*). Предполага се, че те са в отрицателна корелационна зависимост т.е. по-активното участие в ПОО се асоциира с по-малък дял на свръхобразованото население. Изследването използва методът на непараметричното тестване и корелационен анализ за проверка на повдигнатата хипотеза. Използват се годишни данни от Евростат за настоящите страни членки на ЕС за периода между 2010 и 2021г. за нормата на участие в образование и обучение четири седмици преди наблюдението и за дела (%) на свръхобразованата работна сила със завършено средно образование т.е. равнища 3 и 4 според Международната стандартна класификация на образованието (МСКО) – *International Standard Classification of Education (ISCED)*. Причината е, че се очаква ПОО да има по-силен ефект при работната сила с по-ниска образователна степен. Направена е диференциация според вида на продължаващото обучение - формално и неформално. Първото предполага участие в системата на образование и придобиване на образователни степени, докато второто включва семинари, работни ателиета, краткосрочни курсове, обучение на място и др.

Тестът на Ман-Уитни (*Mann-Whitney U test*) е стандартна техника за проверка на зависимости между два параметъра (De Smith, 2015). Нулевата хипотеза е, че извадките идват от популация с еднакво разпределение (McDonald, 2014). Преди да се изпълни тестът, всички наблюдения (297 на брой) се разделят в три групи според активността в ученето през целия живот. За независимата променлива се използват три нива на кодиране. Тя се приравнява на 1 – ниско ниво на участие в ПОО, ако стойността е в границите между минималната и средната за извадката минус 50% от стандартното

отклонение за извадката. Кодира се като 2 – средно ниво на участие в ПОО - за случаите, в които стойността е между средната за извадката минус/плюс 50% от стандартното отклонение за извадката и 3 – между средната за извадката плюс 50% от стандартното отклонение и максималната стойност. За да се избегне вероятността за обратно въздействие (казуалност) на свръхквалифицираността върху участието в ПОО, тя, като зависима променлива, участва с лаг от една година т.е. нормата на участие в ПОО в година $t-1$ се колерира с нормата на свръхквалифицираност в година t . Тестът се провежда за групи 1 и 3, както и 1 и 2. По този начин се извежда наличието на статистически значими разлики при квалификационните несъответствия за случаите с най-ниска (1) и най-висока (3) активност в ПОО, както и за случаите с ниско (1) и средно (2) участие. Това дава възможност за оценка на влиянието на интензивността на ПОО върху пазара на труда.

Таблица 1. Резултати от теста на Ман-Уитни

Зависима променлива: Свръхобразование при завършилите средно образование		
Вид на обучението	група 1 и група 3	група 1 и група 2
Участие във формално и неформално обучение	3410.00 ⁽¹⁾ (0.000)	4346.50 (0.104)
Участие във формално обучение	3208.00 ⁽¹⁾ (0.007)	5219.50 (0.124)
Участие в неформално обучение	2276.00 ⁽¹⁾ (0.000)	4468.50 ⁽¹⁾ (0.001)

⁽¹⁾, ⁽²⁾, ⁽³⁾ Ниво на значимост, съответно, 1%, 5%, 10%. В скобите са дадени р-стойности.

Зависимата променлива – свръхобразование при завършилите средно образование – се измерва с дела на заетите със средно образование, които изпълняват прости операции (elementary occupations). Това е в съответствие с Международната стандартна класификация на професиите – МСКП (International Standard Classification of Occupations – ISCO), която задава минимални равнища на образование за изпълнение на даден вид заетост (Eurostat, 2009, с. 132).

Резултатите са показани в таблица 1. Те недвусмислено показват наличието на значими различия (при 1% ниво на значимост) между нормата на свръхобразование при заетите със средно образование между случаите на по-силна активност в ПОО (група 3) и тези със сравнително ниско участие (група 1). Този извод е валиден за всички форми на продължаващото обучение – и формално, и неформално. По отношение на второто, то оказва положително влияние върху несъответствията дори и за страните със средна степен на участие (група 2).

Таблица 2. Резултати от корелационния анализ: коефициент на Пийърсън (Pearson)

Участие в ПОО според вида на обучението	Норма на свръхквалифицираност при заетите със средно образование (МСКО 3-4)
Участие във формално и неформално обучение	-0.322 ⁽¹⁾ (0.000)
Участие във формално обучение	-0.236 ⁽¹⁾ (0.000)
Участие в неформално обучение	-0.295 ⁽¹⁾ (0.000)

⁽¹⁾ Корелацията е значима при 1%. Р-стойностите са показани в скобите.

Горепосоченото се подкрепя и от корелационния анализ, конкретно коефициента на Пийърсън (Pearson), представен в таблица 2. Стойностите на корелационните коефициенти са отрицателни и статистически значими при равнище на значимост от 1%. Това подкрепя издигнатата хипотеза за положителен ефект на ученето през целия живот за редуциране на свръхобразоваността при хората със средно образование.

Заклучение

Един от важните проблеми и очертаващи се неблагоприятни тенденции на европейския пазар на труда са свързани с наблюдаваните различия между придобитото образование и упражняваната заетост на трудовите ресурси. Активното участие в продължаващото образование и обучение предоставя възможности да се смекчи този проблем, доколкото то е предпоставка за осъвременяване на знанията и уменията на работната сила, особено при населението в по-зряла възраст. Настоящото изследване изхожда от хипотезата, че по-високият дял на населението, участващо в учене през целия живот, води до по-ниска степен на свръхобразованост. И двата използваните метода за анализ потвърждават тази хипотеза за заетите със завършено средно образование (МСКО 3-4). Извежда се, че както формалното, така и неформалното обучение са негативно корелирани със свръхобразоваността. Този резултат е съществен с оглед на провежданите политики и подкрепа за продължаващото образование и обучение от страна на държавата и приемане и реализиране на мерки за активизиране участието на бизнеса в тази насока.

Докладът е представен в рамките на проект „Нагласи на българските предприемачи и мениджъри към продължаващото професионално образование и обучение на човешкия ресурс в организацията“, договор №КП-06-Н65/12 от 12.12.2022г., финансиран от Фонд „Научни изследвания“.

REFERENCES:

BATTU, H., SEAMAN, and P., SLOANE. P. 1999. Overeducation, undereducation and the British labour market. *Applied Economics*, 31, 1437-1453.

De SMITH, M. 2015. *Statistical Analysis Handbook*. The Winchelsea Press, Drumlin Publications, UK.

EC. 2021. *Adult education and training in Europe: building inclusive pathways to skills and qualifications*. Eurydice Report, Luxembourg.

EUROPEAN INVESTMENT BANK. 2018. *Investing in Europe's future. The role of education and skills*. Economics Department EIB, doi: 10.2867/80445, <https://www.eib.org/en/publications/investing-in-europes-future>.

EUROSTAT. 2009. *The Bologna Process in Higher Education in Europe. Key Indicators on the Social Dimension and Mobility*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

EUROSTAT. 2023. EU's employment rate peaks at 75% in 2022. <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230427-2>. [Accessed 11 May, 2023].

HARTOG, J. (2000) Over-education and earnings: where we are, where should we go? *Economics of Education Review*, 19, 131-147.

KRUEGER, D., and K.B. KUMAR. 2004. Skill-specific rather than general education: a reason for US-Europe growth differences? *Journal of economic growth*, 9(2), 167-207, <http://dx.doi.org/10.1023/B:JOEG.0000031426.09886.bd>.

McDONALD, J. 2014. *Handbook of Biological Statistics*. 3rd Ed., Sparky House Publishing, Baltimore, US, pp. 157-164, available at: <http://www.biostathandbook.com/kruskalwallis.html>.

McGOWAN, A., and D. ANDREWS. 2015. Labor market mismatch and labor productivity: evidence from PIAAC data. *OECD Economics department working papers*, N. 1209, OECD publishing, Paris.

VERDUGO, R., and N. VERDUGO. 1989. The impact of surplus schooling on earnings. *Journal of Human Resources*, 24(4), 629–643.

VERHAEST, D., and E. OMEY. 2009 Objective over-education and worker well-being: A shadow price approach. *Journal of Economic Psychology*, 30, 469-481.

CONTINUING EDUCATION AND TRAINING FOR SUSTAINABLE EUROPEAN LABOR MARKET

Abstract. Recent data shows that in Europe the overqualification rate is 22% in 2022, on average. In some countries, such as Spain and Greece, it hits more than 30%. The high extent of education-job mismatch creates long-run problems for labor market's sustainability and economic growth, taking into account its negative impact on individuals, wages and efficiency of public finances. Lifelong learning is one of the potential tools to tackle this problem since it equips the workforce with up-to-date knowledge and skills. With regard to that, the purpose of the present study is to find a relationship between the participation in continuing training and the rate of overeducation in the European countries. The estimation methods comprise correlation analysis and non-parametric testing. Both methods lead to similar outcomes. It appears that the more active involvement in different forms of formal and non-formal training is associated with a lower degree of overqualification of the labor force having completed upper secondary education. The study is financed by

the project titled Attitude of Bulgarian Entrepreneurs and Managers towards Continuing Vocational Education and Training of Organization's Human Resources (ABECVET), contract KII-06-H65/12, Bulgarian National Science Fund (BNSF).

Keywords: continuing education and training, qualification mismatch, overeducation, non-parametric testing

JEL: J21; J24; M53

✉ **Prof. Mariya Neycheva, PhD**

ORCID ID: 0000-0001-6738-6946

Burgas Free University

8000 Burgas, 62 San Stefano St.

Burgas, Bulgaria

E-mail: mneicheva@abv.bg